

Sygn. akt I USKP 61/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania K. J.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o wypłatę niezrealizowanego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 czerwca 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 5 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

- I. oddała skargę kasacyjną,**
- II. nie obciąża K.J. kosztami postępowania kasacyjnego strony pozwanej.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 5 marca 2019 r., w sprawie III AUa (...), oddalił apelację K.J. od wyroku Sądu Okręgowego w G. Ośrodka Zamiejscowego w R. z 5 lipca 2018 r., w sprawie IX U [...] /18, oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych Oddziału w R. z dnia 10 lutego 2018 r. odmawiającej przyznania prawa do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłym mężu.

W sprawie tej ustalono, że wypłata realizowanej od 1995 r. emerytury górniczej, do której był uprawniony T.J., od dnia 1 stycznia 2005 r. została wstrzymana z uwagi na brak potwierdzenia dalszego prawa do świadczeń własnoręcznym podpisem. Postanowieniem z 26 października 2016 r., w sprawie sygn. akt I Ns (...), Sąd Rejonowy w Ż. uznał T.J. za zmarłego i oznaczył dzień jego śmierci na 1 stycznia 2010 r. Akt zgonu został sporządzony w dniu 27 stycznia 2017 r.

W dniu 11 grudnia 2017 r. K. J. złożyła wniosek o wypłatę niezrealizowanych świadczeń po zmarłym mężu. T.J. w chwili śmierci nie miał prawa do wypłaty emerytury, zaś wniosek o wypłatę świadczenia został złożony w dniu 11 grudnia 2017 r., podczas gdy zgon miał miejsce w dniu 1 stycznia 2010 r. tj. w okresie wykraczającym poza wskazany w ustawie emerytalnej obowiązek wypłaty świadczenia.

Oddalając odwołanie Sąd Okręgowy przywołał między innymi treść art. 136 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna), zgodnie z którym roszczenie o wypłatę świadczeń niewypłaconych zmarłemu, wygasa po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania. Sąd podzielił również pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2015 r., II UK 144/14 (OSNP 2016 nr 9, poz. 19), w którym stwierdzono, że termin z art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej rozpoczyna swój bieg od dnia prawomocnego uznania za zmarłego, za okres nie dłuższy niż trzy lata wstecz od dnia śmierci świadczeniobiorcy. Sąd stwierdziwszy, że wniosek o wypłatę świadczeń został złożony po ponad 12 miesiącach od uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego, oddalił odwołanie.

W apelacji wnioskodawczyni powołała się na zarzut sprzeczności istotnych ustaleń z treścią zebranego materiału dowodowego. Sąd pominął bowiem fakt, że już w lutym 2017 r. podejmowała ona działania mające na celu przyznanie

świadczeń w związku ze śmiercią męża, które należy uznać za równoznaczne ze złożeniem wniosku o którym mowa w art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej. Zdaniem skarżącej obowiązkiem pracowników organu było pouczenie jej o konieczności złożenia wniosku na odpowiednim formularzu.

Sąd Apelacyjny nie uwzględnił apelacji stwierdzając, że bieg dwunastomiesięcznego terminu przedawnienia spornego roszczenia rozpoczyna się w dniu uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego. Powołał się przy tym na wyrok Sądu Najwyższego z 13 listopada 2013 r., I UK 131/13 (OSNP 2014 nr 10, poz. 149), a także ponownie na wyrok w sprawie I UK 144/14. Sąd Apelacyjny wskazał również, że wniosek z dnia 11 grudnia 2017 r. został zaopatrzony w postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku z dnia 20 września 2017 r. oraz postanowienie z dnia 23 października 2017 r. o jego podziale. Z tego faktu Sąd wywiódł, iż skarżąca mogła wywodzić swoje prawo do niezrealizowanych świadczeń z faktu dziedziczenia, choć art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej stanowi odrębną podstawę nabycia niezrealizowanych świadczeń. Sąd nie zgodził się również, że działania z lutego 2017 r. mogłyby zostać zaklasyfikowane jako wniosek o sporne świadczenie, tym bardziej, że w dniu 1 marca 2017 r. został złożony wniosek o rentę rodzinną.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej w związku z art. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 709) przez uznanie, że roczny termin do złożenia wniosku o wypłatę niezrealizowanego świadczenia biegnie od daty uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego, a nie od daty sporządzenia aktu zgonu.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., wskazując na „istotne zagadnienie prawne” oraz „potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości” co do początku biegu terminu określonego w art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej, nadto wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku, jak też poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w G. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji oraz o zasądzenie na rzecz skarżącej od ZUS kosztów procesu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania według norm przypisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z brzmieniem art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej roszczenia o wypłatę niezrealizowanych świadczeń emerytalnych bądź rentowych, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania. Treść wskazanego przepisu w sposób niebudzący wątpliwości określa początek biegu terminu na zgłoszenie przedmiotowych roszczeń. Jest nim dzień śmierci osoby uprawionej. Jednocześnie w orzecznictwie, powoływanym w toku procesu, tj. wyroku II UK 144/14 trafnie wskazano, że specyfika sytuacji uznania za zmarłego nakazuje uznanie za początek biegu tego terminu dzień uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego. Słusznie Sąd wywodził, że do czasu uprawomocnienia się orzeczenia sądowego uprawniony do wypłaty nie może skutecznie się o nią ubiegać. Wniosek o wypłatę złożony przed datą uprawomocnienia się wyroku o uznaniu za zmarłego z uwagi na wynikające z art. 31 § 1 k.c. domniemanie, że zaginiony żył do chwili oznaczonej w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego, byłby bezprzedmiotowy. Potwierdzono w ten sposób stanowisko wyrażone we wcześniejszym wyroku I UK 131/13. W sprawie I UK 131/13 stwierdzono, że termin określony w art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej jest terminem zawitym, jednak przy ustalaniu początku jego biegu nie należy pominąć szczególnego charakteru i konsekwencji prawnych postępowania o uznanie za zmarłego w zakresie skutków, jakie rodzi ono na gruncie regulacji prawa ubezpieczeń społecznych.

W niniejszej sprawie przedmiotem rozważań jest ustalenie, czy w przypadku uznania za zmarłego termin z art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej powinien być liczony od dnia uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego czy też od chwili wydania aktu zgonu. Zarówno wykładnia językowo-logiczna przepisu jak również treść dotychczasowych wyroków skłaniają ku przyjęciu, iż początkiem biegu 12-miesięcznego terminu jest dzień uprawomocnienia się postanowienia o

uznaniu za zmarłego. Jednocześnie należy zauważyć, że w dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy nie odnosił się bezpośrednio do tak postawionej wątpliwości. Ewentualne odejście od wykładni literalnej i przyjęcie za początek biegu terminu dnia sporządzenia aktu zgonu wymagałoby znalezienia oparcia w pozostałych metodach wykładni przepisów. Wnioskowanie w tym temacie musi poprzedzić analiza procedury związanej z wydawaniem aktu zgonu.

Prawdą jest, że to odpis aktu zgonu jako aktu stanu cywilnego, nie zaś postanowienie o uznaniu za zmarłego pozwala na ustalenie w postępowaniu przed organem rentowym między innymi daty zgonu, co wynika wprost z § 17 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. z 2011 r. Nr 237, poz. 1412). Odpis aktu zgonu jest zatem dokumentem niezbędnym w przypadku roszczeń z art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej niezależnie od tego, czy ów akt zostanie sporządzony na podstawie karty zgonu czy też postanowienia sądowego. Zgodnie z art. 92 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 709 ze zm.) akt zgonu sporządza się w dniu, w którym dokonano zgłoszenia zgonu, a jeżeli zgłoszenie zgonu nastąpiło poza siedzibą urzędu stanu cywilnego w następnym dniu roboczym po dniu zgłoszenia zgonu. Specyfikę okoliczności uznania za zmarłego uwzględniono w treści art. 4 ust. 1 ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego, zgodnie z którym Sądy przekazują urzędom stanu cywilnego odpisy prawomocnych orzeczeń stanowiących podstawę sporządzenia aktu stanu cywilnego lub mających wpływ na treść lub ważność aktu stanu cywilnego wraz z adnotacją o dacie uprawomocnienia się tych orzeczeń, w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Natomiast w sytuacji zgłoszenia zgonu na podstawie karty zgonu termin przekazania karty zgodnie z art. 93 ust. 1 ustawy wynosi 3 dni od dnia jej sporządzenia i 24 godziny w przypadku zgonu na skutek choroby zakaźnej. Przytoczone przepisy pozwalają na stwierdzenie, że w przypadku uprawomocnienia się postanowienia o uznaniu za zmarłego wydanie aktu zgonu winno nastąpić w ciągu 7 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia, zaś w pozostałych przypadkach na ogół w ciągu 3 dni od sporządzenia karty zgonu. Różnica w procedowaniu w zależności od trybu stwierdzania zgonu (ogłędziny lub

postanowienie) może zatem wystąpić, lecz nie powinna ona przekraczać 4 dni (co do zasady) lub 6 dni (w przypadku chorób zakaźnych). Dokonanie kolejnych czynności związanych z wydaniem odpisu aktu zgonu odbywa się w ciągu kolejnego okresu, który w praktyce jest dłuższy niż procedura związana ze sporządzeniem samego aktu.

Uwzględnienie specyfiki procedury uznania za zmarłego w przypadku roszczenia o niezrealizowane świadczenia emerytalno-rentowe zgodnie z zaprezentowanym orzecznictwem obejmuje przyjęcie za początek biegu terminu z art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej dnia uprawomocnienia się postanowienia, lecz nieznaczna - w perspektywie dwunastomiesięcznego terminu - różnica czasowa w procesie sporządzania w takich sytuacjach aktu zgonu nie wydaje się być wystarczającą do odnalezienia w wykładanym przepisie innego zdarzenia inicjującego bieg terminu niż uprawomocnienie się postanowienia o uznaniu za zmarłego, które jednocześnie kończy istnienie domniemania z art. 31 § k.c. Nie ma również powodu, aby odstąpić od literalnej treści przepisu w szerszym zakresie. Dwunastomiesięczny termin na złożenie wniosku o wypłatę niepobraných świadczeń, liczony od dnia śmierci uprawnionego jest terminem dostatecznie długim, uwzględniającym zarówno czas niezbędny do rozeznania się w sytuacji po starciu osoby najbliższej jak również czas niezbędny na wydanie aktu zgonu oraz sporządzenie jego odpisu.

Poza sporem pozostaje fakt złożenia przez skarżącą wniosku z art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej w dniu 11 grudnia 2017 r., tj. przed upływem roku od daty sporządzenia w dniu 27 stycznia 2017 r. odpisu aktu zgonu, ale po upływie roku od uprawomocnienia się w dniu 16 listopada 2016 r. postanowienia i uznaniu za zmarłego T.J. Procedura zgromadzenia niezbędnych dowodów trwała w rozpoznawanym przypadku półtora miesiąca, dając uprawionej ponad 10 miesięcy na złożenie wniosku. Nie sposób zatem dopatrzeć się jakiegokolwiek uchybienia w wykładni art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej dokonanej przez Sądy w niniejszej sprawie.

Biorąc powyższe pod uwagę, orzeczono jak w sentencji.

